

НОВІТНІ ПІДХОДИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ТА СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

УДК 371.3:910

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ГЕОГРАФІЇ

Ковальова К.І.,

кандидат педагогічних наук,
доцент,
доцент кафедри соціально-
економічної географії
(Херсонський державний уні-
верситет)

Нападівська Г.Ю.,

магістрант факультету біоло-
гії, географії і екології
(Херсонський державний уні-
верситет)

*Досліджено особливості застосування методу проектів на уроках географії в загальноосвітніх навчальних закладах. Тема дослідження є актуальною, оскільки сучасна школа висуває низку нових вимог до учнів і потребує оновлення та модернізації. Розкрито сутність проєктивної технології навчання, розглянуто класифікацію методу проектів. Обґрунтовано методичну доцільність, особливості застосування й розробки методу проектів на уроках географії та в позакласній роботі. **Ключові слова:** метод проектів, проєктивні технології, модернізація навчання, методична доцільність, методичні особливості.*

*Исследованы особенности применения метода проектов на уроках географии в общеобразовательных учебных заведениях. Тема исследования актуальна, поскольку современная школа выдвигает ряд новых требований к ученикам и нуждается в обновлении и модернизации. Раскрыта сущность проективной технологии обучения, рассмотрена классификация метода проектов. Обоснована методическая целесообразность, особенности применения и разработки метода проектов на уроках географии и во внеклассной работе. **Ключевые слова:** метод проектов, проективные технологии, модернизация обучения, методическая целесообразность, методические особенности.*

Kovaleva K., Napadovska H.Yu. METHOD OF PROJECTS AS A MEANS OF MODERNIZATION EDUCATIONAL PROCESS IN GEOGRAPHY. We studied the peculiarities of the usage of method of project during the lessons of geography in comprehensive school. The topic of our investigation is relevant nowadays because the modern school demands a number of requirements from students and it needs modernization and updating. in the process of writing the article we revealed the essence of projective technology of studying and examined the classification of the project methods also we have proved the methodological appropriateness, peculiarities of the usage and development of project method at the lessons of geography and extra-curricular activities. **Key words:** project method, projective technologies, methodological appropriateness and methodological features.

Актуальність теми обумовлена необхідністю вдосконалення й модернізації навчально-виховного процесу. Найважливішим завданням реформування освіти в Україні є підготовка освіченої, творчої

особистості та формування її фізичного й морального здоров'я. Одним із засобів вирішення цієї проблеми є використання новітніх методів навчально-виховного процесу.

Вихід української системи на міжнародні стандарти у зв'язку з входженням в європейський освітній і науковий простір зумовлює необхідність поєднання науково-дослідної й навчальної діяльності школярів, що вимагає від школи оновлення змісту освіти та форм організації навчально-виховного процесу, впровадження інноваційних методів і засобів навчання школярів під час підготовки їх до самостійної діяльності.

Провідне місце серед методів, які існують в арсеналі світової й вітчизняної педагогічної практики, належить сьогодні методу проектів. Використання цього методу змінює традиційний підхід учнів до навчання. Проективні технології спрямовані на стимулювання інтересу учнів до нових знань, розвиток навчально-пізнавального інтересу дитини шляхом розв'язання проблемних ситуацій. Застосування сьогодні методу проектів у навчанні є не тільки наслідком модного напрямку освіти, а нагальною потребою вчителя, який намагається забезпечити розвиток учня як цілісної особистості.

Метод проектів є ефективним тоді, коли в навчальному процесі поставлено певне дослідницьке, творче завдання, для розв'язування якого потрібні інтегровані знання з різних галузей. У сучасному суспільстві, коли в усіх сферах людської діяльності відбувається стрімке зростання обсягу наукової й технічної інформації, потреба в набутті нових умінь і навичок має особливе значення, вимагаючи від сучасного фахівця збільшення питомої ваги самостійної діяльності дослідницького характеру. Підготовка такого спеціаліста, розпочата в школі, невід'ємно пов'язана із завданням ефективно організації самостійної роботи учнів під час навчання.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності та розкриття особливостей

застосування методу проектів на уроках географії.

Виклад основного матеріалу. Метод проектів є одним з активних методів проведення занять, який активізує навчально-виховний процес за допомогою індивідуальної, парної чи групової (проте самостійної) діяльності тих, хто навчається, забезпечуючи гарантоване досягнення спланованого результату. Застосування проективних технологій передбачає відмову від авторитарних і репродуктивних методів навчання, вимагає обміркованого й обґрунтованого поєднання з різними методами, формами й засобами навчання та є однією із чималої кількості інноваційних розробок в українській освіті [1, с. 14].

Метод проектів – це освітня технологія, яка спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку [4, с. 4].

У сучасних умовах вважають, що одним із напрямів модернізації системи географічної освіти в школі є впровадження проективних технологій навчання.

Використання цього методу на уроках географії є доцільним, оскільки за допомогою методу проектів навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії учнів. Він ефективно сприяє формуванню навичок і умінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії. Під час використання цієї технології навчання учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення, виховується почуття толерантності.

Існує певна методика розробки проекту, яка включає в себе такі етапи:

– знайомство з прикладами роботи над проектом на уроці;

- визначення того, чого повинні навчитися учні в результаті роботи над проектом;
- ознайомлення з можливими способами презентації;
- ознайомлення зі способами самостійного обговорення в групах методів дослідження, формулювання гіпотез, аргументування висновків, оформлення результатів проекту [2, с. 16].

Основні складові змісту проекту такі: назва теми проекту; актуальність проекту; загальні та проблемні питання; мета й завдання проекту; гіпотеза; форма представлення результатів проекту та відповідно до неї оформлені матеріали; використані джерела; відомості про автора/авторів проекту; проблеми, з якими зіткнулися автори в ході роботи над проектом, як вирішували їх, чому навчилися; лист самооцінки проекту відповідно до критеріїв оцінки (для старшокласників).

Способи представлення проектів можуть бути різними, наприклад: втілення (у роль людини, одухотвореної або неживої істоти); ділова гра; демонстрація відеофільму, виконаного на основі інформаційних технологій; діалог історичних або літературних персонажів; гра із залом; ілюстроване зіставлення фактів, документів, подій, епох, цивілізацій; інсценування реальної чи вигаданої історичної події; наукова конференція; наукова доповідь; прес-конференція; подорож; реклама; рольова гра; змагання; вистава; спортивна гра; телепередача; екскурсія [4, с. 31].

Зміст шкільної географії має багато можливостей для застосування проективної технології. У навчальних програмах із географії для загальноосвітніх установ ставляться завдання навчання школярів оцінювати та прогнозувати позитивні й негативні зміни природних об'єктів під впливом людини на прикладі річок, озер, боліт, підземних вод, зростання населення, змі-

ни співвідношення міського й сільського населення, розвитку системи міських поселень, розвитку господарства окремих районів країни, свого регіону та своєї місцевості.

Для застосування проективної технології в процесі навчання географії використовують підручники, атласи, робочі зошити, практикуми й інші засоби навчання, які містять питання й завдання, розраховані на застосування в навчальному процесі активних методів навчання (проблемного викладу, дослідницького методу). Число питань і завдань на створення навчальних проектів зростає від 6 до 10 класу.

На нашу думку, у шкільному курсі географії метод проектів може успішно застосовуватися на різних етапах роботи: під час вивчення нового матеріалу, закріплення отриманих знань, проведення практичних робіт, для здійснення тематичного контролю, а також у позакласній роботі.

Результати дослідження. Проаналізувавши навчальну програму для 6–10 класів із географії, можна зробити такий висновок: використання методу проектів на уроках географії доцільно впроваджувати, починаючи із 6 класу. У курсі «Загальна географія» учні переходять від пропедевтичного курсу «Природознавство» до систематичних курсів географії, які стають основою для їх подальшого вивчення. У процесі вивчення загальної географії метод проектів дозволяє швидше активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів, розвивати їх комунікативні здібності. Метод проектів може застосовуватися під час вивчення таких тем:

1. Під час узагальнення розділу «Географічне пізнання Землі» учням можна запропонувати поділитися на групи (5–6 чоловік) відповідно до різних епох пізнання Землі та створити міні-проекти на

задані теми; на уроці узагальнення презентувати свій проект (наприклад, у формі телепередачі, доповіді, демонстрації відеоролику тощо);

2. Під час вивчення теми «Народи та держави» учням можна запропонувати створити особисті міні-проекти, розповівши про будь-яку країну світу або про окремий народ. Розробляючи проект про країну, учень має вказати такі основні положення: географічне положення, коротко про природні особливості країни (рельєф, клімат, водні ресурси), про господарство країни, населення, вказати найцікавіші туристичні об'єкти. Якщо учень готує проект про певний народ, то він має розповісти історію цього народу, побут і звичаї, культурні особливості, певні традиції;

3. Під час узагальнення розділу «Людина й географічна оболонка» запропонувати створити проекти у формі реклами, які б, наприклад, закликали людство бережно ставитися до навколишнього середовища тощо.

У курсі 7 класу «Географія материків та океанів» метод проектів узагалі може мати найрізноманітніше застосування, адже курс дуже насичений, цікавий і різноманітний. Використання цього методу можливе як під час вивчення окремих тем стосовно кожного материка або океану (наприклад, під час вивчення населення або природних зон материка), так і під час уроків узагальнення й систематизації знань (наприклад, створення проекту в цілому про материк або океан).

Курс 8-го класу «Фізична географія України» є завершальним для шкільної природничо-географічної освіти, тому значна увага під час його викладання приділяється, крім вивчення нових понять і закономірностей, поглибленню й узагальненню теоретичних знань із фізичної

географії. Метод проектів можна застосувати під час вивчення таких тем:

- 1) «Географічні дослідження на території України»;
- 2) «Річки України»;
- 3) «Озера України»;
- 4) «Ґрунтовий покрив України»;
- 5) «Рослинний і тваринний світ»;
- 6) «Природоохоронні території України»;
- 7) «Фізико-географічне районування» тощо.

У 9-му класі вивчається курс «Економічна і соціальна географія України», у якому розкриваються питання населення та трудових ресурсів держави, розвитку й розміщення господарства. Курс спрямований на формування соціальної та поглиблення функціональної, інформаційної й ціннісно-сміслової компетенцій. Створення проектів є найбільш доцільним із таких тем:

- 1) «Аналіз рівня безробіття в Україні»;
- 2) «Проблеми та перспективи розвитку металургії в Україні»;
- 3) «Вплив хімічної промисловості на довкілля»;
- 4) «Україна на світовому ринку сільськогосподарської продукції»;
- 5) «Розвиток художніх промислів у своєму регіоні»;
- 6) «Транспортний комплекс України»;
- 7) «Економічні райони України» тощо.

Під час вивчення курсу «Соціально-економічна географія світу» в 10 класі окремі питання курсу можна запропонувати учням опрацювати самостійно, використовуючи проективні технології навчання, наприклад, із таких тем: «Транспортна інфраструктура світу», «Особливості міжнародних відносин», «Глобальні проблеми людства», «Гарячі точки планети». Під час вивчення окремих регіонів і країн застосування методу проектів буде дуже вдалим. Учень у своєму проекті має вказати особливості економіко-

географічного положення країни чи регіону, природні умови й ресурси, розвиток господарства, міжнародні відносини, туристично-рекреаційні ресурси.

Застосування методу проектів у позакласній роботі з географії є також доцільним, оскільки проєктивні технології включають в себе теоретичну, практичну, дослідницьку й пошукову діяльність. Поєднання всіх цих видів діяльності в позакласній роботі з географії дає найвищі результати.

Метод проектів має різні форми реалізації дослідження, як активного, так і пасивного характеру. У позакласній роботі більшого пріоритету набудуть саме активні форми реалізації проекту, зокрема екскурсія, подорож, гра, вистава.

У позакласній роботі 6 класу після вивчення теми «Біосфера» учням можна запропонувати розробити проєкт на тему: «Біосферний заповідник Асканія-Нова», формою реалізації якого буде екскурсія до цього заповідника. Також можливе створення проєкту на тему «Вплив людини на природу», формою реалізації якого стане вистава. Учні матимуть кожен свою роль. Один із учнів буде втіленням природи, інші будуть грати ролі різноманітних факторів впливу на природу.

Під час вивчення курсу «Фізична географія материків та океанів», зокрема в кінці року, можна запропонувати створити проєкт у формі уявної подорожі будь-яким материком (за вибором учня), у якому учні зможуть представити найцікавіші, на їхню думку, місця материка й обґрунтувати свій вибір.

У 9 класі після вивчення розділу «Географія своєї області» для узагальнення й систематизації як позакласний захід можна запропонувати створити проєкт на тему «Подорож моїм рідним краєм», який включав би розробку маршруту по визначних місцях. Під час презентації проектів

можна запросити журі (адміністрацію школи) для того, щоб визначити найкращий проєкт та в майбутньому здійснити подорож на основі розробленого маршруту.

Висновки. Модернізація навчально-виховного процесу відбувається завдяки впровадженню новітніх педагогічних технологій, які б давали можливість для розвитку творчих здібностей особистості. Такою новітньою педагогічною технологією є проєктивне навчання.

У шкільному курсі географії проєктивні технології можуть успішно застосовуватися на різних етапах роботи: під час вивчення нового матеріалу, закріплення отриманих знань, проведення практичних робіт, а також для здійснення тематичного контролю. Застосування методу проектів у позакласній роботі з географії є також доцільним, оскільки проєктивні технології включають в себе теоретичну, практичну, дослідницьку й пошукову діяльність. Саме в позакласній роботі більшого пріоритету набудуть активні форми реалізації проекту, зокрема екскурсія, подорож, гра, вистава.

За допомогою методу проектів навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії учнів. Це взаємонавчання, де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними об'єктами навчання. Такий спосіб організації навчання ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.

Варто зазначити, що проєктивне навчання не тільки спонукає до вмотивованої діяльності відповідно до вікових і навчальних інтересів учнів, а й істотно трансформує роль педагога в керівництві нею. Учитель стає помічником і наставником, здійснює контроль у процесі навчання, надаючи максимальні можливості для самостійної, творчої роботи тих, хто на-

вчається. Проективна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів. Сучасний учитель має бути добре ерудованим, мати навички вільного та критичного мислення, володіти системою психо-

лого-педагогічних знань, вміти застосовувати інноваційні технології навчання. Тому надзвичайно важливим є вирішення проблеми якісної професійної підготовки майбутніх вчителів, оскільки від цього залежить результат навчання й виховання майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання : [підручник для педагогів] / Г. Ващенко. – К. : Укр. видавнича спілка, 1997. – 410 с.
2. Герасимюк Т. Особливості застосування інтерактивних методів та технологій на уроках географії / Т. Герасимюк. – 2009. – № 22(146). – С. 16.
3. Задорожній М. Застосування проективних технологій на уроках географії / М. Задорожній // Географія та економіка в школі. – 2010. – № 10. – С. 4–6.
4. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти / В. Логвін. – 2002. – № 26. – С.4.
5. Шиліна С. Інтерактивні технології навчання на уроках географії / С. Шиліна. – М. : НМЦ, 2006. – 157 с.